

Wat kunnen we bijdragen op 11 en 12 september

Door het hele land hebben wij contactpersonen. Lokale vrijwilligers die zich namens ons inzetten voor bomen. Zij weten veel van markante bomen in hun regio. Zij kunnen een rondleiding langs de monumentale bomen organiseren, of u helpen aan informatie over bomen in uw rondleiding. Wij hebben (nog) niet in elke gemeente een contactpersoon, en soms meerdere in een gemeente, met verschillende expertise. Neemt u daarom contact op met de coördinator van de vrijwilligers bij de Bomenstichting, Johan Loermans. Bereikbaar via 030-2303510 (niet op woensdag) of via jloermans@bomenstichting.nl.

Bomenstichting
Oudegracht 201 bis
3511 NG Utrecht
030-2303510 (9.00-12.30 uur)
info@bomenstichting.nl
www.bomenstichting.nl

Bomen en de Smaak van de 19^e eeuw

Spijkerboom, koortsboom, poppebeam, snelwegeik, moeierboom, trouwlaantjes, grensbomen, boomboeketten.

Nederland staat vol bijzondere bomen die stuk voor stuk een bijzonder verhaal hebben. Bomen zijn een onmisbare metgezel van de mens.

Het boek *Bijzondere bomen in Nederland* put uit het Landelijk register van Monumentale bomen en beschrijft per provincie een aantal markante bomen. Bomen die eeuwen ongemoeid zijn gelaten: in ons overgecultiveerde land iets bijzonders.

Zes auteurs staan borg voor de inhoud van dit veelzijdige boek. Het zijn deskundige liefhebbers die elk op hun eigen wijze betrokken zijn bij het onderwerp. Frank Moens (redactieleiding), Girbe Buist, Leo Goudzwaard, Bert Maes, Han van Meegeren en Jeroen Philippona.

isbn: 978 90 8506 934 8

396 pp € 39,50

Verschijnt april 2010

Te bestellen via www.bomenstichting.nl

De smaak van de 19^e eeuw voor de tuin

Aandacht voor Monumentale Bomen op de Open Monumentendag

Tuinen bij villa's, buitenplaatsen, stadsparken en begraafplaatsen werden in de 19^e eeuw vooral ingevuld met ontwerpen in de landschapstijl. Een klein aantal tuinarchitecten heeft veel, nog steeds aantrekkelijke, sporen achtergelaten. De bomen die zij in hun ontwerpen gebruikten zijn inmiddels monumentaal. Ze zijn vaak blikvangers in de tuin of het park.

De Bomenstichting wil met haar bijdrage aan de Open monumentendag 2010 de 19^e-eeuwse wortels van een groot deel van het monumentale bomenbestand laten zien. Er zijn destijds keuzes gemaakt waarvan we als bomenliefhebber nu nog plezier hebben.

De Bomenstichting maakt er werk van om in de huidige tijd de condities te scheppen waardoor we later ook nog monumentale bomen zullen hebben. In 2010 viert de stichting het 40-jarig bestaan, met extra aandacht voor monumentale bomen. Ons nieuwe boek over monumentale bomen, 'Bijzondere Bomen in Nederland', verschijnt in april. Daarin komt de 19^e-eeuwse basis van een groot deel van de monumentale bomen aan bod.

Monumentale bomen zijn al 40 jaar een peiler onder het bestaan van de stichting; sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw beheren wij het landelijke Register van Monumentale bomen. Samen met de boomeigenaren houden we bij hoe het met deze bomen gaat, we hebben een fonds om eigenaren te ondersteunen bij het wegwerken van achterstallig onderhoud en we strijden voor het behoud in geval zo'n boom bedreigd wordt.

Bijzondere Bomen in Nederland en de smaak van de 19^e eeuw

In de 19^e eeuw was er veel aandacht voor de kwaliteit en sierwaarde van bomen. Jan David Zocher jr en zijn zoon Louis Paul Zocher waren bijzonder populair en hebben een enorme productie, waaronder de nodige meesterwerken, nagelaten. Ze kregen vele opdrachten voor particuliere buitenplaatsen.

In het noorden van Nederland was het Lucas Pieter Roodbaard die vanaf 1819 vele werken op zijn naam heeft staan, waaronder Bornia State (Weidum), Prinsenhof in Leeuwarden, Stania State (Oenkerk), De Klinze (Aldtsjerk) en Overcingel (Assen). Van de jaren '20 in de 19^e eeuw dateren in Haarlem en Utrecht de singelplantsoenen van J.D. Zocher. Veel van de nu bijna 200 jaar oude bomen van die parken zijn tot grote monumentale bomen en boomgroepen uitgegroeid.

Jan D. Zocher was verantwoordelijk voor de volle landschapsstijl vanaf 1833. De in Haarlem woonachtige tuinarchitectenfamilie Zocher was in deze streek erg populair. Ze waren beroemd vanwege hun vermogen om de strakke stijltuinen om te toveren tot landschapstuinen die sterk lijken op de landschappen uit de schilderkunst. Maar ze lieten ook veel oude lanen en bos kappen, om plaats te maken voor de moderne stijl met grote open plekken, zichtassen en waterpartijen, boomgroepen en solitaire bomen met allerlei grillige vormen. De tuinarchitecten waren terughoudend in het toepassen van exotische soorten, soberheid in het bomenassortiment had de voorkeur. Eiken en beuken vormen de hoofdmoot, doorspekt met enkele lindes, soms tamme kastanjes en opvallende plaatsen plantte men "bloemhout", zoals tulpenbomen en paardenkastanjes. De meeste monumentale bomen en lanen in Noord Holland hebben we aan deze beroemde architecten te danken.

Bomenboeketten, proppen en andere trucs

Tuinarchitecten uit de late 18e en de 19e eeuw pasten allerlei trucs toe om tuinen groter te doen lijken, en bomen grilliger, ouder en sneller dik te maken. Omdat de Hollandse tuinen en parken kleiner dan de Engelse, was er een reden temeer om bomen en boomgroepen zorgvuldig neer te zetten in het ontwerp, en niet zomaar ergens. Verspreide bomen in een weiland, halverwege een zicht-as, of in de bocht van een waterpartij, wekken de illusie van een haast eindeloos landschap.

Kasteel Twickel, Delden. Ontwerp van Zocher jr. uit ca 1835.

Een monumentale laanbeplanting van zomereiken (*Quercus robur*) uit ca 1835.

Park Linschoten (Ut.) Ontwerp van J.D. Zocher uit 1834. In het register van monumentale bomen o.a. een gewone es (*Fraxinus excelsior*) van ca 1860 en gewone plataan (*Platanus x hispanica*) van 1870.

Haarlem. Princesstuintuin/ kleine Hout/ Koekamp/ Frederikspark. Ontwerp J.D. en L.P. Zocher, 1862 witte paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*) van ca 1835, restanten van een rij monumentaaliepen van eind 19^e eeuw, een zeer oude zomereik (uit 17^e eeuw), een groep zomereiken van begin 19^e eeuw, een groep beuken (*Fagus sylvatica*) uit de aanlegtijd.

Het Poptaslot (Heringastate) te Marssum.

L.P. Roodbaard maakte het ontwerp. De paardenkastanje (foto) (*Aesculus hippocastanum*) uit 1840 is nu nog een sieraad voor de tuin.

Men deed er ook alles aan om de grilligheid van bomen in de natuur na te bootsen. Bijzondere en grillige bomen werden neergezet op plaatsen die toch al de aandacht trokken, zoals bij huizen, bruggen, aan het eind van een zicht-as, op een heuveltje of in een oever van de vijver. Bomen werden met meerdere bijeen in een plantgat gebundeld tot bomenboeketten, soms op verschillende hoogtes gekopt of zelfs scheef ingeplant. Scheef ingeplante bomen zijn erg zeldzaam geworden, door de na-oorlogse netheid zijn de meeste opgeruimd, omdat men dacht dat ze scheefgewaaid waren. Er zijn er nog enkele te vinden op de singels van Utrecht en Zwolle en in het Park te Rotterdam.

Meerdere bomen in één plantgat vergroeien tot een meers tammige boom, die al snel veel dikker is dan een enkelstammige leeftijdsgenoot. Een flink aantal van onze dikke monumentale bomen blijkt uit meerdere vergroeide individuen te bestaan. De stammen buigen naar buiten toe mooi uit, vandaar de naam bomenboeket. Ze bestaan meestal uit dezelfde soort, maar er zijn ook voorbeelden van verschillende boomsoorten samen.

De kennis over deze boomvormen is grotendeels verloren gegaan, maar door goed waar te nemen, kunnen we nog veel achterhalen. In de meeste oude tuinen en parken door het hele land, aangelegd in landschapsstijl vind je nog bomenboeketten. Ze staan vaak op opvallende plaatsen, echter hun manier van ontstaan is lang niet altijd bekend. De meeste vind je wel in de Kennemer buitenplaatsen, vooral in Groenendaal te Heemstede en Elswout in Overveen.

Let maar eens goed op, misschien ontdekt u een bomenboeket, een veelstammige gekopte boom of een beuk met deels blootgespoelde wortels die bewust op een zandbultje is geplant, waarbij het regenwater het zand geleidelijk tussen de wortels wegspoelt, en het enorme wortelpakket deels zichtbaar wordt. Onder andere De Nieuwe Ooster in Amsterdam en Boekestein in 's-Graveland hebben zo'n beuk-op-een-heuveltje.

Bomenboeketten en de andere bomen-elementen zijn mooie en waardevolle monumenten uit een roemrijke periode van tuinarchitectuur.

Ook tuinarchitect Leonard Springer liet rond de 19e/20e eeuwswisseling bomenboeketten planten, zij het veel minder dan de Zochers. Hij zocht de variatie meer in een uitgebreid exotisch bomenassortiment.

Deze tekst maakt deel uit van 'Bijzondere Bomen in Nederland', zie advertentie.

Voorbeelden

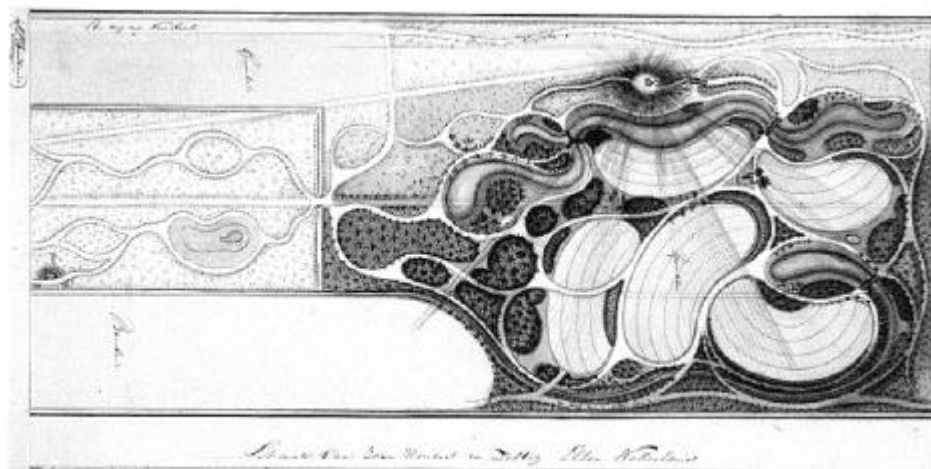
Hieronder een kleine greep uit de vele voorbeelden van 19^e eeuwse tuin- en parkontwerpen, waar geregistreeerde monumentale bomen te zien zijn. Door het hele land, veel meer dan hieronder weergegeven, zijn dergelijke voorbeelden te vinden!

bronnen:

<http://www.historischetuinen.nl/oldenburgers/pdf/zocher-online.pdf>

http://www.fraylemaborg.nl/publicaties/Bosspark_Fraylemaborg.pdf
register Bomenstichting

Slochteren, Fraylemaborg. Ontwerp toegeschreven aan J.D. Zocher (1802), L.P. Roodbaard ontwierp na 1840 het achterste deel van de tuin.

Afb. 3 Ontwerptekening achterste deel van het park, L.P. Roodbaard, na 1840
Groninger Archieven

Monumentale bomen Fraylemaborg:

Een rij Hollandse linden (*Tilia europea*) van ca. 1885.

Een tweestammige tamme kastanje (*Castanea sativa*) uit ca. 1855.

Een tweestammige zomereik (*Quercus robur*) die nog dateert van vóór 1800.

Leilinden (*Tilia europea*) van eind 19^e eeuw.

Een zwarte walnoot (*Juglans nigra*) uit ca. 1835. (foto)

